

Moderni socialni reformator

Dr. Peter Zenkl pride v Ljubljano

Ljubljana, 11. januarja.

V nedeljski številki smo poročali o prihodu znamenitega socialnega reformatorja češkoslovaške republike, Petra Zenkla v Ljubljano in v druga slovenska mesta ter jugoslovanska mesta. Zenkla je povabil na obisk v Ljubljano ljubljanski župan dr. Adlešič. Obisk dr. Zenkla je zato tembolj važen, ker v Ljubljani sedaj preusmerjamo socialno politiko ter bo dr. Zenkl s svojim nasvetom in s svojimi javnimi predavanji pripomogel, da bo ljubljanska mestna politika res socialna, namreč v tem smislu, da bo koristna vsem potrebni slojem in stanovom.

Delo dr. Petra Zenkla je po svetu tako splošno znano in upoštevano, da izhajajo o njem francoske, nemške in druge brošure. Smiselnost, ki jo je pokazal Peter Zenkl pri svojem socialnem delu v Pragi, je dobilo priznanje med vsemi narodi Evrope in med pristajši vseh političnih taborov.

Dr. Peter Zenkl se je rodil 1884. v Taboru. Studiral je filozofsko filologijo ter je postal profesor na trgovski akademiji, nato pa je poučeval na gospodarski akademiji ter na trgovskem oddelku osebje tehnične šole. Ko se je češkoslovaška država osamosvojila, je bil poklican v socialno ministrstvo, od koder je bil leta 1926. poklican za ravnatelja centralne socialne zavarovalnice, ki je najvišji organ obveznega delavskega zavarovanja v Češkoslovaški. Javno se udeležuje že od l. 1911., ko je bil član mestnega sveta v eni izmed mestnih občin Prage, v Karlinu. Pozneje pa je postal tudi župan tega mesta. Ko pa se je ustanovila velika Praga, je član mestnega sveta, predsednik kluba največje stranke ter obenem član mestne uprave. Dr. Zenkl je predsednik socialnega odbora glavnega mesta Prage ter je njegova zasluga, da se je prav v socialnem oziru dvignila Praga v najvažnejša mesta srednje

Evrope. Organiziral je skrb v raznih zavodih za otroke, za starce in starke, slepce itd. Po njegovem predlogu je bilo v Pragi ustanovljenih cela vrsta materinskih šol, otroških domov, zavetišč, prenočišč, higienskih domov, posvetovalnic, ogrevalnic, oskrbovalnic itd. Kona vsega njegovega dela po sa tako imenovani Masarykovi domovi v praškem predmestju Krči, o katerem smo v našem listu že poročali v začetku decembra, in obsegajo zavetišča za starce, starke, šole za slaboumne otroke, kopalnice, bolnice, igrališča, učilnice, oskrbovalnico za slepce itd., urejene na najbolj higienski način. Masarykovi domovi so največji spomenik socialnega razumevanja Prage.

Poleg tega je dr. Zenkl član polno novih organizacij. Bil je med drugim predsednik ljudske univerze. Piše veliko ter izdaja brošure s področja socialnega skrbstva, socialne politike, pa tudi jezikoslovja, kjer je aktivno posegal v izpopolnitev češkega jezika. Je član raznih higienskih društev, Rdečega križa, predsednik Centralnih higienskih zavodov vse republike ter je član raznih tudi jugoslovanskih institucij. O načelih, ki so ga vodili pri tako ogromni socialni delavnosti, je doslej predaval že v Beogradu, Zagrebu, Varšavi, Dunaju, Parizu, Bruslju, Rigi, Kovnu itd. ter zdaj prihaja tudi v Ljubljano.

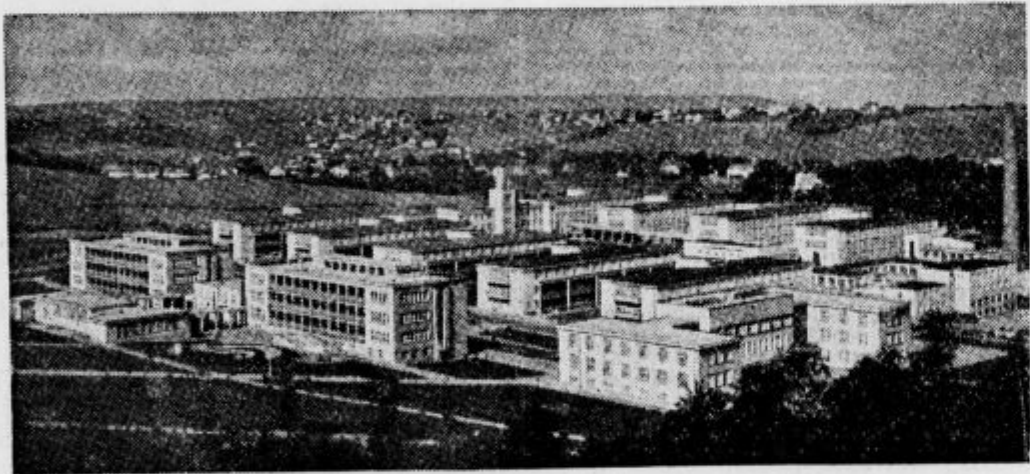
Dr. Zenkl tudi mnogo deluje na področju slovenske vzajemnosti, predvsem pa je navdušen prijatelj Jugoslavije. Saj je on podpredsednik češko-jugoslovanske lige v Češkoslovaški, predsednik Jadranske straže Češkoslovaške, predsednik Aleksandrovega doma za jugoslovanske dijake, zlasti akademike, v Pragi ter predsednik Zveze češkoslovaških in jugoslovanskih socialno-higienskih ustanov. Ze več let je v najtesnejših stikih z jugoslovanskimi socialnimi delavci ter je eden glavnih čeških podpornikov jugoslovanskih zavodov. Ustanovil je tudi štipendije za jugoslovanske akademike v Pragi ter po njegovem predlogu mesto Prago poučuje po nekaj učiteljev iz Jugoslavije o socialnem delu. Kakor so Masarykovi domi krona njegovega socialnega dela, tako je Aleksandrov kolegij v Pragi višek njegovega prijateljstva do Jugoslavije. Na njegov predlog in z njegovo podporo je bil zgrajen ta veličastni, najmodernejši akademski kolegij, kjer je prostora za 200 dijakov, obenem pa je ustanovil tudi fond, ki je že zdaj presegele 100.000 Kč.

Odličnega češkoslovaškega socialnega reformatorja toplo pozdravljamo ob prihodu v našo domovino, ter upamo, da bo njegov obisk obrodil dobre sadove in da bodo tudi pri nas na njegovo in na iniciativo župana dr. Adlešiča zrastle take socialne ustanove, kakor jih imajo v Pragi že sedaj.

Dr. Zenkl bo 18. t. m. predaval: Praga, mati svojih občanov. — O duhu in načelih socialnega skrbstva mesta Prage.

— Pri ženah, ki več let trpe na težki stolici, deluje vsakdanja uporaba naravne »Franz-Josefove« grenke vode, zavžite jutraj in zvečer po četrtinki kozarca, zelo uspešno. Tudi bolj občutljive pacientke rade jemljejo »Franz-Josefovo« vodo, ker se že v kratki dobi pokaže zelo prijeten učinek.

Ogl. reg. S. br. 90474/35.

Masarykovi domovi v Pragi. (Delo dr. Petra Zenkla.)

Opis našega prvega zdravilišča

(Po raznih virih sestavil dr. A. M.)

V dolgih zimskih večerih je bralec bolj voljan, da prebere vrsto zaporednih člankov, ki bi jih sicer v begavih poletnih dnevih prezrl in prehitel. Toda kadar se govori o zdravju in zdravilišču, je vredno, da prisluškuje vsak, ki hoče sebi in stvari dobro. »Rogaška Slatina« je že toliko velik in dragocen dar, da smemo in tudi moramo z vso resnobo in ljubeznijo razpravljati o njem,« je dejal znameniti učenjak don Bulič († 1934), ko je ob svojem zadnjem slatinskem gostovanju obljubil, da bo tudi nekaj prispeval k zgodovinskemu zapiskom o Rogaški Slatini. Le škoda, da se to ni zgodilo. Ob slovesu 1933 nam je navedel samo še besede štajerskega domorodnega pesnika, ki je pred tri sto leti slatinskim vrelcem zapel veliko hvalo:

»Tam med gorami nekje, pri cerkvi Svetega Križa, vrelci zdravilni šumljaji iznad samotnih dolin. Štajerski vrelci povsod, umolkniti morate vdano; tukaj pretaka se vir: Zdravje njegov je izvor.«

V latinskem izvirniku stoji namesto »zdravje« ime »Nektar«.

Vsakoletni pregled zdraviliških gostov nas potrjuje v misli, da je slatinsko zdravilišče od Slovencev preveč pozabljeno, da bi bilo odveč širši slovenski javnosti kaj več povedati o Rogaški Slatini.

1. Zdravilni vrelci.

Rogaška Slatina, ki je ime kraja, zdravilišča in zdravilne rudninske vode, leži 228 m nad morjem v prijetni kotlini med Mariborom in Celjem. Kraj bi sam po sebi nikoli ne postal znamenit; saj je bil z gostim ločjem zaraščen in zakrit, kar spričuje še zdaj njegovo ime Ločni dol. Tudi zdravilišče ne bi nikoli zaslovelo s tolikim slovesom, da nima glasovitih zdravilnih vrelcev. Danes ve ves svet za Rogaško Slatino.

Ime Rogaška Slatina je pristno slovensko in

uradno priznana, vendar ga nekateri krogi še ne poznajo, oziroma nečesto priznati; vedno še rabijo staro nemški izraz »Rohitsch«, čeprav je deželna vlada štajerska že pred 40 leti to ime brisala in ukinila njegovo uporabo. Kraj je dobil svoje ime po izredno močni vodi, ki jo je ljudstvo že v davni dobi nazivalo »slatina«, to je slana voda. Da bi se slatinska zdravilna rudninska voda razločevala od drugih podobnih voda, se po bližnjem trgu Rogatec imenuje Rogaška slatina.

Skoraj 1000 m visoko in gosto obrastlo gorovje varuje zdravilišče pred mraznimi severnimi in vzhodnimi vetrovi; proti jugu in zapadu pa se vrste v bližnji okolici hribov in sprehajališča, ki jih nasičuje zdrav in čist zrak. V neposredni bližini zdravilišča rastejo 300 do 400 let stari hrastje. Podnebje je milo. Srednja letna temperatura znaša 8,7° C, toplina sezonskih mesecev povprečno 14,36° C, zračni tlak 728 mm, povprečna vlaga 78%. Glede padavin podamo primeru za leto 1935, ko so znašale padavine 1029,9 mm; snega je padlo 163 cm visoko. Sorazmerno z drugimi kraji je tukaj zima dosti blaga in poletje hladnejše, ker se nahaja v zavetju treh visokih vrhov, ki kakor trije gorski kraji spoštljivo strme v Rogaško Slatino. Boč ji poklanja les, Plešivec vodo, Donačka gora pa sonce.

Nobena zgodovina nam ne more točno povedati, v katerem času zemeljskega obstoja so se godili tisti velikanski potresi in pretresi, ko so bruhali v naših pokrajinah vulkani, ki so prav za prav počeli slatinskih rudninskih vrelcev. Iz vulkanske dobe so vse te razpokline v tukajšnjih skalah, po katerih se pretaka voda. Ogljikova kislina pa predstavlja še ostank, kot najboljše priča, nekdanjega vulkanskega delovanja. Kakor se je tedaj narava strahovito znesla nad takratnim življenjem, tako je potem zopet dala življenjsko možnost poznejšemu rodu. Kaj bi bila Rogaška Slatina brez one dobrotne sile in vode, ki jo skriva v sebi že toliko tisoč let?

Slatinski rudninski vrelci so morali biti znani že najmanj v prvem, ali vsaj v drugem stoletju po Kristusu. To izpričujejo srebrni keltski kovanci, ki so se našli v slatinski rudninski vodi. V pra-

Stavkajoči papirničarji zborujejo

D. M. v Polju, 11. januarja

V nedeljo dopoldne je sklicalo stavkajoče delavstvo v Prosvetnem domu javno zborovanje. Ob tej priliki je povabilo delavstvo vso javnost, da jo informira o početku in poteku stavke. Zborovanja so se udeležili vsi obrtniki, zastopstva raznih društev, duhovščina, kmetje in tudi oba župana prizadetih občin. Oblast je zastopal dr. Brolih. Dvorana je bila zasedena do zadnjega kotička tako da je moral marsikdo oditi, ker ni dobil niti na odru potrebne prostora. Zborovanje je vodil g. Rome, pozdravil vse navzoče in podal besedo g. Rešku Edvardu. Ob splošni pozornosti je gosp. Rešek opisal potek pogajanj po odpovedi kolektivne pogodbe od strani podjetja, dalje ves napor delavstva, da pride do sporazuma še pred potekom kolektivne pogodbe in končno še zadnje sredstvo brezpogodbno stanje, ki se ga je delavstvo poslužilo, da v tem času pride vendarle do potrebnega sporazuma. Toda ves trud od strani delavstva je bil brezuspešen, ker je v brezpogodbnem stanju nastal tak položaj, da je bila stavka naravnost izzvana.

Za Reškom je Rome podal besedo predsedniku JSZ Srečku Zumru. V daljšem govoru je Zumer pojasnil važnost vsiljene borbe za delavstvo pa pomin, za okoliško javnost in za vse delavstvo. Za g. Zumrom je g. Pangeršič povedal število v stavki prizadetega delavstva tako v Vevčah kot v

Goričanah, kjer so bili izprti Navajal je tudi, da to delavstvo s svojimi družinami predstavlja petino prebivalstva obeh prizadetih občin in da to vprašanje živo zadeva vse druge sloje. Vsako poslabšanje delavskih razmer papirničarjev bo čutilo tudi ostalo prebivalstvo. Apeliral je na navzoče, naj vprašanje papirniškega delavstva smatrajo tudi za svoje in naj prisikajo v slučaju potrebe na pomoč.

S kratkimi bodrilnimi besedami se je oglasil tudi predsednik strokovnega odbora g. Tomšič, ki se je zahvalil za veliko zanimanje in udeležbo ostale javnosti. Za njim so govorili še g. Pavšič, Mojskrič, gde. Maček, ki je predvsem spregovorila par besed za žene. V imenu obrtnikov je pozdravil navzoče tudi trgovec g. Jančar.

Po splošnem odobravanju govornikov je predsednik zborovanja g. Rome zaključil lepo uspešno zborovanje in se vsem zahvalil za udeležbo.

Izjava. Ker se pojavljajo neki neznanci in zbirajo prispevke za stavkajoče papirničarje, izjavlja podpisani stavkovni odbor papirničarjev sledeče: Zbiranje prispevkov pri strankah je vsakomur brez vednosti stavkovnega vodstva prepovedano. Kadar se bo začelo kako zbiranje, bodo taboralci imeli pri sebi potrebna povoblastila in legitimacijo. — Stavkovni odbor v Vevčah.

Po 21 letih iz Rusije

Maribor, 11. januarja.

Danes o imeli na mariborski obmejni policiji zanimivega gosta. Iz sovjetske Rusije se je vračal s svojo družino nazaj v domovino vojni ujetnik Lilič Džulbo iz Rogatice v ruinski banovini. Bil je leta 1915 ujet v Karpatih. Rusi so ga spravili v Kijev, kjer je z drugimi vojnimi ujetniki gradil železnico. Po vojni so se vojni ujetniki razšli po vaseh ter delali pri kmetih. Tako življenje je doletelo tudi Liliča. Leta 1919 se je oženil ter je prestopil iz muslimanske vere v pravoslavlje. Od leta 1931. se je potegoval za povratek v domovino, pa se mu je šele lanske jeseni posrečilo dobiti dovoljenje. Mož, ki je zelo inteligenten, je na policiji pripovedoval zanimive stvari iz življenja kmečkega prebivalstva v sedanji Rusiji. Jeseni so imeli v pokrajini, kjer je on delal, dobro letino, pa vendar prebivalstvo še sedaj strada. Država je rekvirirala vse žito ter le malenkosten odstotek pu-

stila domačinom. Po vsej Rusiji se širijo govorice, da bo v kratkem velika vojna in tudi država sedaj rekvirira s tem izgovorom. Najbolje je biti sedaj v Rusiji vojak. Ta ima vse: dobro obleko in dovolj jesti, vse drugo pa strada in živi v pomanjkanju. Vojaku mora preprosti človek povsod, v vlaku in lokalih prepustiti najlepše mesto, v vsakem oziru ima prednost. Edino s tem se lahko še vzdržuje režim. Kmetje pa se sedaj samo vesele vojne, ker upajo, da bodo lahko v Rusiji nastali silni nemiri, če bi se država zapletla kje v vojno.

V kraju, kjer je prebival, živi še bivši vojni ujetnik Mihael Zalila iz okolice Petrinje na Hrvaškem in tudi nekaj Slovencev je še v bližini. Tem pa ne dovolijo povratka, četudi so prosili zanj že pred mnogo leti. Niemu so pobrali pri odhodu iz Rusije ves denar in vse, kar si je v teku let prihranil, pustili so mu samo toliko, da je lahko kupil za sebe, ženo in sina 2 kg kruha.

Velik požar pri Ormožu

Štirim posestnikom uničeno imetje

Maribor, 11. januarja.

Iz Ormoža nam poročajo o strahovitem požaru, ki je divjal preteklo soboto v vasi Loperčice Okrog 1. popoldne je nastal ogenj pri posestniku Antonu Puklavcu. Zaradi silnega vetra se je požar bliskovito razširil na sosednje objekte sosedov Antona Tropo, Tomaža Zibrata in Franca Horvata. Kljub takojšnjemu nastopu domačih gasilcev in pomoči, ki so jo nudile gasilske čete iz sosednjih krajev, ni bilo mogoče zadušiti požara ter je na-

vedenim posestnikom zgorelo vse imetje. Po nečloveških naporih se je gasilec jedva posrečilo, da so preprečili nadaljnje širjenje požara, da ni uničena cela vas. Prizadetih posestnikov so rešili samo živino iz hlevov, vse drugo: živež, stroje, orodje in vozovi pa je uničeno. Škoda znaša več sto tisoč dinarjev, krita pa je le z malenkostno zavarovalnino. Kako je ogenj nastal, še ni ugotovljeno, verjetno pa je, da ga je povzročil nesrečen slučaj.

Na glavo vsakega Ljubljancana 8000 Din dolga

Ljubljana, 11. januarja.

Zemljiška knjiga ljubljanskega okrajnega sodišča hrani še mnoge druge zanimivosti in podatke o gospodarskih razmerah Ljubljane in širne okolice. Hipotečni trg se je lani nekoliko sprostil in je bilo na trgu še precej denarja. Mesto in neposredna okolica potrebuje mnogo kreditov, nasprotno pa daljna okolica skuša varčevati in se čim manj zadolževati. Lani so bila dovoljena in vključena prav milijonska posojila. Tudi manjši zneski so bili intabulirani na posestva, ki so drugače malo obremenjena, a so lastniki nujno denar potrebovali za kaka popravila in izplačila, ki jih niso mogli dobiti drugače pod roko. Obrestna mera za posojila je še vedna visoka. So bila dana posojila, kjer so zaračunane obresti do 10%. Obrestno odurošstvo pa ponehava. V zemljiški knjigi je bilo vpisanih lani 915 hipotek za celotno vsoto 95.157.405 Din. Posojila napram ostalim letom znatno naraščajo. V letih krize so ta posojila padla in so znašala leta 1931 le 41.969.678 Din, prihodnje leto pa že 45.303.849 Din. Lani v decembru

je bilo pri 95 posestvih zapisanih 7.577.105 Din posojil. Največje posojilo je znašalo 1.200.000 Din. Najnižje pa 1.500 Din. Mnogo posojil je bilo danih v zneskih od 300.000 do 600.000 Din. Lanski november je drugače zaznamoval rekord posojil. Pri 81 nepremičninah je bilo intabulirano 37.883.300 Din. Najvišji dolg 30.000.000 Din je bil vključen na breme nepremičnine mestne občine Ljubljanske. Posojilo je dala Državna hipotekarna banka. Ljubljanski okrajno sodišče šteje v svoji zemljiški knjigi 77 katastrskih občin s 312 vasi in naselji v okolici in 10 kat. občin za mesto Ljubljano. Lahko računamo, da pride na posameznega prebivalca v Ljubljani in okolici okoli 8000 Din hipoteknega dolga. Stare zemljiške knjige hranijo drugače prav zanimive podatke. Tako je bila pred približno 100 leti vključena na nekdanjo Mahrovo hišo Primčeva Julija za lepo, takrat prav čedno vsoto 6000 goldinarjev.

Ljudsko gibanje

Gibanje prebivalstva v Podzemlju leta 1936: Župnija šteje 2700 duš, rojstev je bilo 79 (mrtvo rojena 2, nezakonska 2), umrlo jih je 31 (otrok 14), porok je bilo 17 (lani 8), oklicanih 22 parov, sv. obhajil je bilo 16.460.

davni dobi že je bila navada, kakor nam jo še danes kaže Fontana Trevi v Rimu, da so namreč potniki metali v studence novce kot priporočilo za svojo srečno vrnitev. Staro krajevno izročilo pa pripoveduje, da so slatino odkrile divje golobice, ki so jo v trumah prihajale pit.

Listina solnograškega nadškofa Konrada iz leta 1141 omenja med drugim neki studenec, ki je bil »z marmornatim kamnom obdan« in je kot tak tvoril mejniki obsežnega posestva Ceste v slatinski pokrajini. Kateri drugi studenec v tukajšnji okolici bi mogel biti tako znamenit kakor slatinski? More se celo sklepati, da je bil že Rimljanom znan, ker ni verjetno, da bi v onih barbarskih časih šel kdo studenec z marmornjem obzidavati.

Odkritje slatinskih vrelcev je torej zakrito v neraziskani davnosti. To pa je gotovo, da ni bil grof Zrinjski prvi, ki je, kakor pove poročilo, leta 1640 spoznal zdravilnost slatinske rudninske vode. Izrečeno nam o tej slatinski poroča 1679 Pavel Sorbait, telesni zdravnik cesarice Eleonore, žene Leopolda I. Ta zdravnik je že pet let prej 1672 uvedel slatinsko vodo kot zdravilno sredstvo.

Kmalu je v inozemskih zdravniških krogih zaslovela slatinska, prav za prav rogaška voda z latinskim imenom »Acidulae Roidschenses«. Razpošiljala se je daleč naokrog kot zdravilna in okrepčevalna voda. Odjemalci so se množili ne samo v avstrijskih, ampak tudi v nemških krajih, pa tudi na Poljskem, v Italiji in drugod.

S slovesom slatinske vode je vstal in raste med izkoriščevalci tudi preprič za slatinsko vodo. Razpošiljanje vode je oskrboval iz početka svetokriški župnik. Stenkenice za slatino je tedaj izdelovala tovarna za steklo »glazut«, ki je bila blizu podružnice svete Marjete. Ko so drugi videli, da se more z vodo napraviti dober dobiček, so si začeli lastiti posestno pravico do slatine. Prvi med njimi je bil Peter Hammer, kateremu sta pa to pravico oporekala dunajski dvorni zdravnik dr. Sorbait in dunajski gostilničar Frank. Prvi zato, ker jo je uvedel na Dunaj, drugi pa zato, ker jo je v prestolnem mestu prvi sprejel v zalogo. Dunajskim izkoriščevalcem je hotel sodnijsko zabra-

niti izkoriščanje slatinske vode strmolski baron Peter Curti, graščak v Rogatcu. Postavil je 1676 ob slatinskih vrelcih prvo zidano slatinsko gostišče. Razpošiljal je vodo v zaboju 250 steklenic skupaj in vsaka steklenica je bila zavit v pergament. Tako je strmolski graščak ne toliko zavaroval, kolikor je podražil slatinsko vodo. Ena steklenica je stala 1 gold, do 1 gold, 15 kr. v srebru. Tega pa ni pomislil, da bodo zaradi visoke cene istočasno z njim prišli drugi, ki bodo in so zares ponarejali in razpošiljali ponarejeno slatinsko vodo. Ni dosti pomagalo, da je dal cesar Leopold I. gostilničarju Ambroziju Franku za njegovo hrabro borbo proti Turkom 1683 izključno dovoljenje razpečavati slatinsko vodo v monarhiji. Kmetje so kljub temu izrabljali priliko prostega zajemanja zdravilne vode ter so jo v isti visoki ceni, vendar ne v isti kakovosti razpošiljali na vse strani.

Namen in pomen slatinske zdravilne vode je padel.

Preobrat na boljše se je izvršil, ko je cesar Jožef I. razpošiljanje slatinske vode z izključno pravico prepustil Konradu Hencklu; vendar vselej le za dobo treh let, ki se je pri njem ponovila petkrat. Po petnajstih letih so to pravico 1721 prejeli Enajsteri meščanski lekarnarji na Dunaju. Ta pravica Enajsterih je usahnila 1782 z razglasom cesarja Jožefa II. Enajsteri lekarnarji so se namreč v prvih letih, zlasti prvo desetletje, ko so na Slatini postavili spominsko soho svetemu Janezu Nepomuku 1732, vestno ravnali po podpisani pogodbi. Šešesoma so se polakomnili po denarju ter so vodo razpošiljali tudi v »kontrabande«; zato je, kakor pove kratko cesarski razglas, »prišla prepoved nadaljnjega razpošiljanja zdravilne vode njim v kazeno«.

O tem preobratu so 1913 izšli trije članki, dva v »Grazzer Tagblattu«, ki sta jih istočasno napisala Herz B. in Gubo A., tretji je izšel v »Illustr. Zeitung«, Leipzig, ki ga je napisal Juvel N. Spominimo se že na dve važni razpravi: Schlosser A. »Rogaška Slatina in nadvodja Ivanc« Wienerzeitung 1910 in Fr. Sartory s svojo dvojno knjigo »Taschenbuch«, kjer razpravlja tudi o Rogaški Slatini 1813. (Nadaljevanje.)